

Dorsen

"Düsken" - van zwaar handwerk tot gemechaniseerd dorsen met de dorsmolen.



Om de geoogste granen te kunnen verwerken is het nodig om de korrels door middel van het dorsen uit de aren te verwijderen. Het dorsen van rogge, haver en boekweit etc. was vroeger handenarbeid en gebeurde met een gebogen knuppel van ca. 1.75 meter lengte met een dik toelopend ondereind. De gebogen vorm werd vaak verkregen door de knuppel in natte toestand op een wagenrad in de gewenste vorm vast te binden. Deze dorsknuppel noemen we de "koeze".

Er waren ook boeren die gebruik maakten van een "dorsvlegel", dat is een ca. 1.75 meter lange stok waaraan door middel van een riempje een korte knuppel of klopper van ca. 50 cm. lengte was gehangen. In plaats van een boorgat in het uiteinde van beide vleugeldelen werd op de steel ook wel een draaibare hoed aangebracht, vervaardigd uit leer. Er was behendigheid vereist om de klopper kort langs de vlegelstaf te laten draaien zonder deze te raken. Er werd binnen gedorst, op de delle (dorsvloer), die 's mor-



Schoolplaat uitgeverij Wolters - "Op den dorschvloer". Links zien we o.a. de wan (mand), strosnijder, en wanmolen.



Demonstratie dorsen met de koeze bij museumboerderij Wendezoele.

gens in alle vroegte met de "riesebessem" werd schoongeveegd. De garven werden in twee rijen met de koppen op elkaar uitgelegd over de lengte van de deel. Zo'n rij noemde men "ne legge". De strobanden waarmee de garven bij de oogst bijeen gehouden waren worden verwijderd. Meestal werd met meerdere personen tegelijk gedorst, zodat een juist ritme bij het slaan belangrijk was.

Tot besluit van de dorswerkzaamheden lieten de dorsers hun stokken of vlegels tegelijkertijd neerkomen op de laatste garven van de "legge". Deze slag noemde men plotseling ook wel de "drobbelslag". Het moment waarop de boerin met iets lekker moest komen.

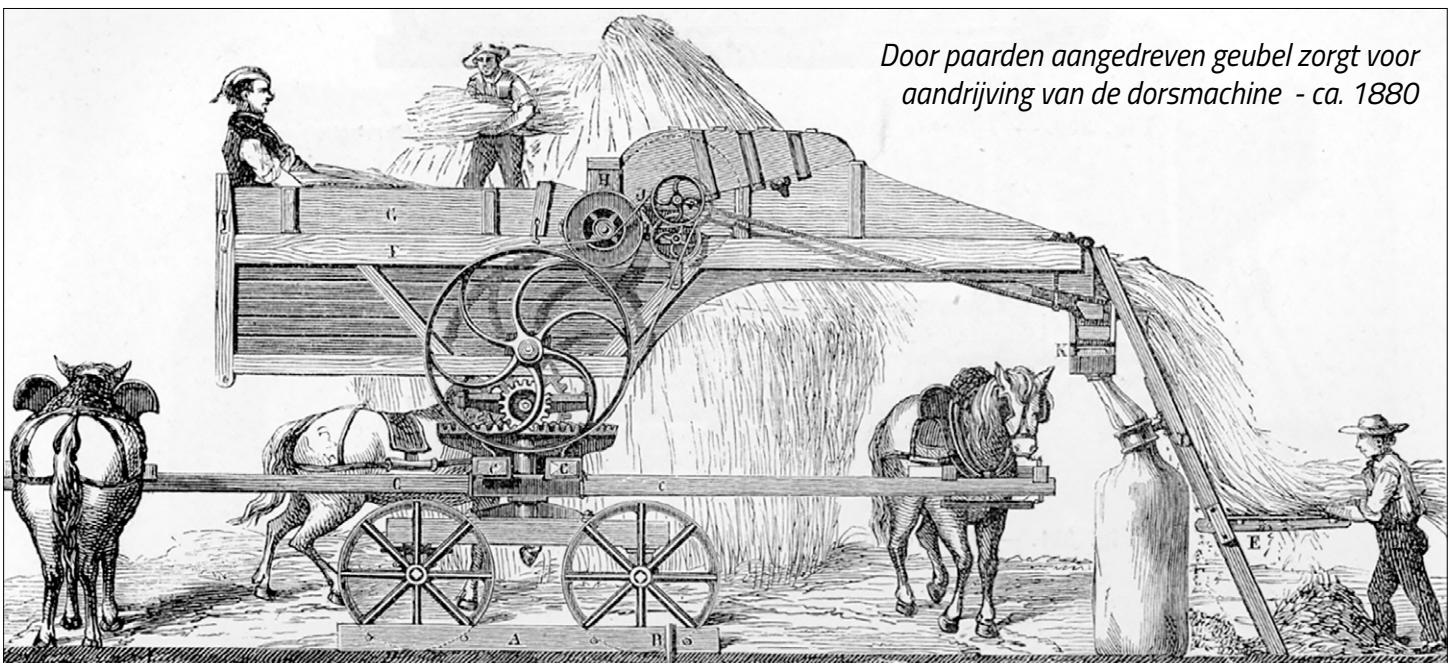
Aan het dorsen op het Twentse platteland werd ook door

de vrouwen deelgenomen. Het dorsen met de koeze of vlegel was natuurlijk zwaar werk. Ten tijde van de industrialisering kwamen de eerste machinale oplossingen.

Er werd een dorsmolen ontwikkeld, een apparaat met twee draaiende rollen met opstaande pinnen die het zaad van het stro rossen. De bediening geschiedde met de hand, door het draaien aan een groot wiel.

Ongeveer tegelijkertijd kwam de "hekkelmöl" in gebruik, een grotere dorsmolen die werd aangedreven via de "geubel" een draaimolen met tandwieloverbrenging die door paarden in beweging werd gebracht.

Bij de Wendezoele staat nog een mooie geubel voor de Schöppe aan de Twickelerlaan.



Door paarden aangedreven geubel zorgt voor aandrijving van de dorsmachine - ca. 1880

Het stro werd aan de achterzijde van de machine uitgeworpen, terwijl het zaad aan de onderzijde werd opgevangen. Het stro dat na het dorsen overbleef bevatte nog resten van aren en zaad en werd daarom tot haksel gesneden en gemengd met water en meel vormde dit een krachtig voer voor paarden en koeien.

Bij loondorsers werd ook gaandeweg gebruik gemaakt van de locomobile, een verrijdbare stoommachine en later de landbouwtractor, die met riemen de dorsmachine aandreef.

Ook de ontwikkeling van de dorsmachine stond niet stil en het exemplaar dat bij de Wendezoele nog ieder jaar in gebruik is om het graan van de akkers te dorsen, is in staat om te dorsen en het kaf te scheiden en stro te reinigen en keurig uit te werpen. Het schone graan wordt netjes in jute zakken gestort.

Ten tijde van de mechanisatie werd de dorsknuppel of vle-

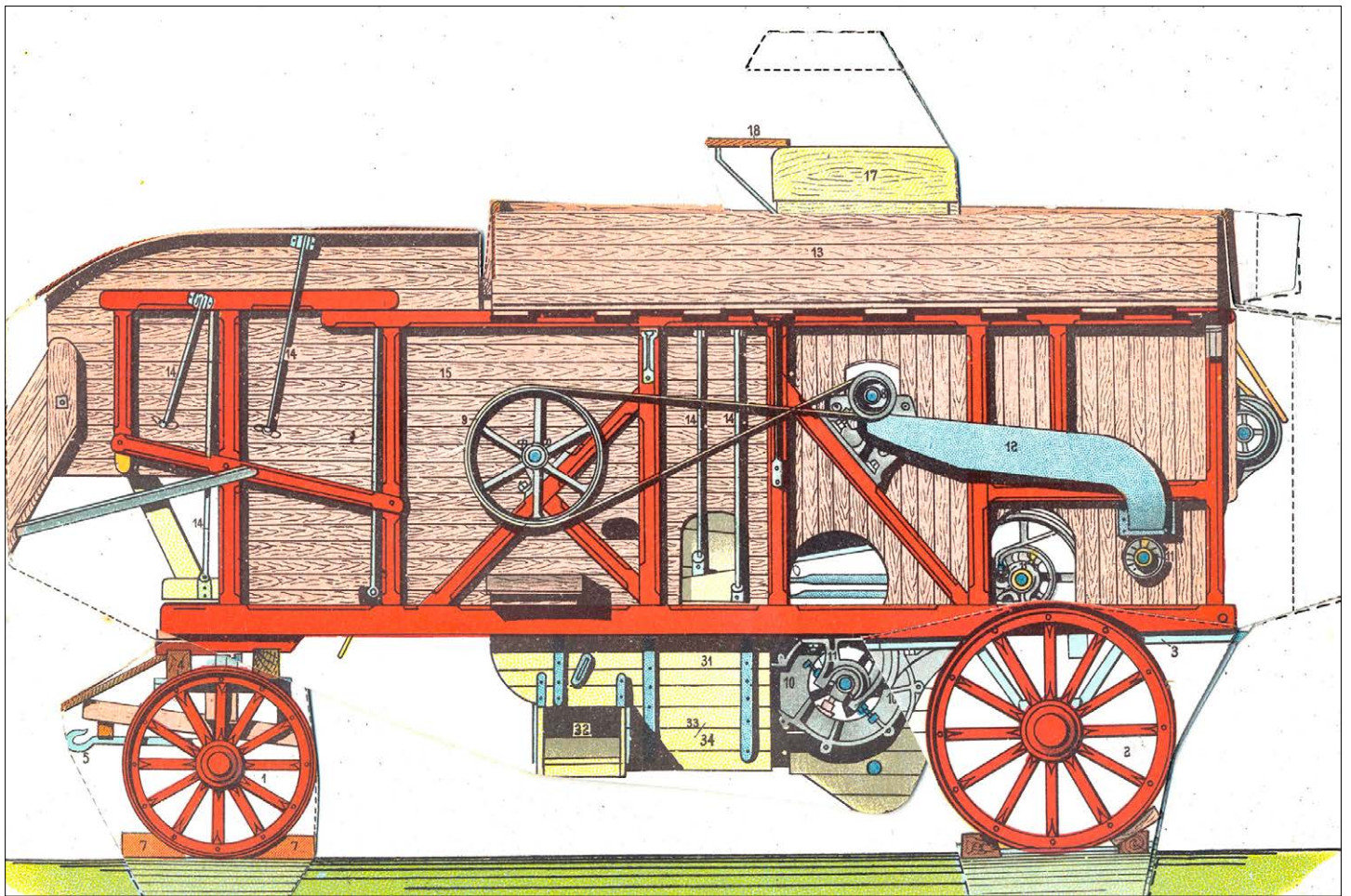
gel nog wel gebruikt voor het dorsen van bruine bonen en erwten, die men eerst met plant en al te drogen hing, waarna de struiken op de dorsvloer werden uitgelegd om de dorsbehandeling te ondergaan. Voor kleine hoeveelheden deed men de bosjes ook wel in een jutezak, zodat de bonen niet wegsprongen. Ook als de boer mooi stro wilde overhouden voor een strodak, voor in bed, of voor dokken onder de dakpannen, dan werd de dorsknuppel weer voor de dag gehaald omdat mechanisch gedorst stro teveel te lijden had onder de bewerking.

Gaandeweg is de roggeverbouw in Twente sterk teruggedrongen door de verbouw van mais.

Sommige boeren verbouwen nog rogge en gerst omwille van het stro voor de kleine biggen, voor hobby of kleine bierbrouwers. Ook het beddestro in de bedsteden is niet meer nodig. De Twentse boer slaapt inmiddels in een comfortabel bed met dito matras.

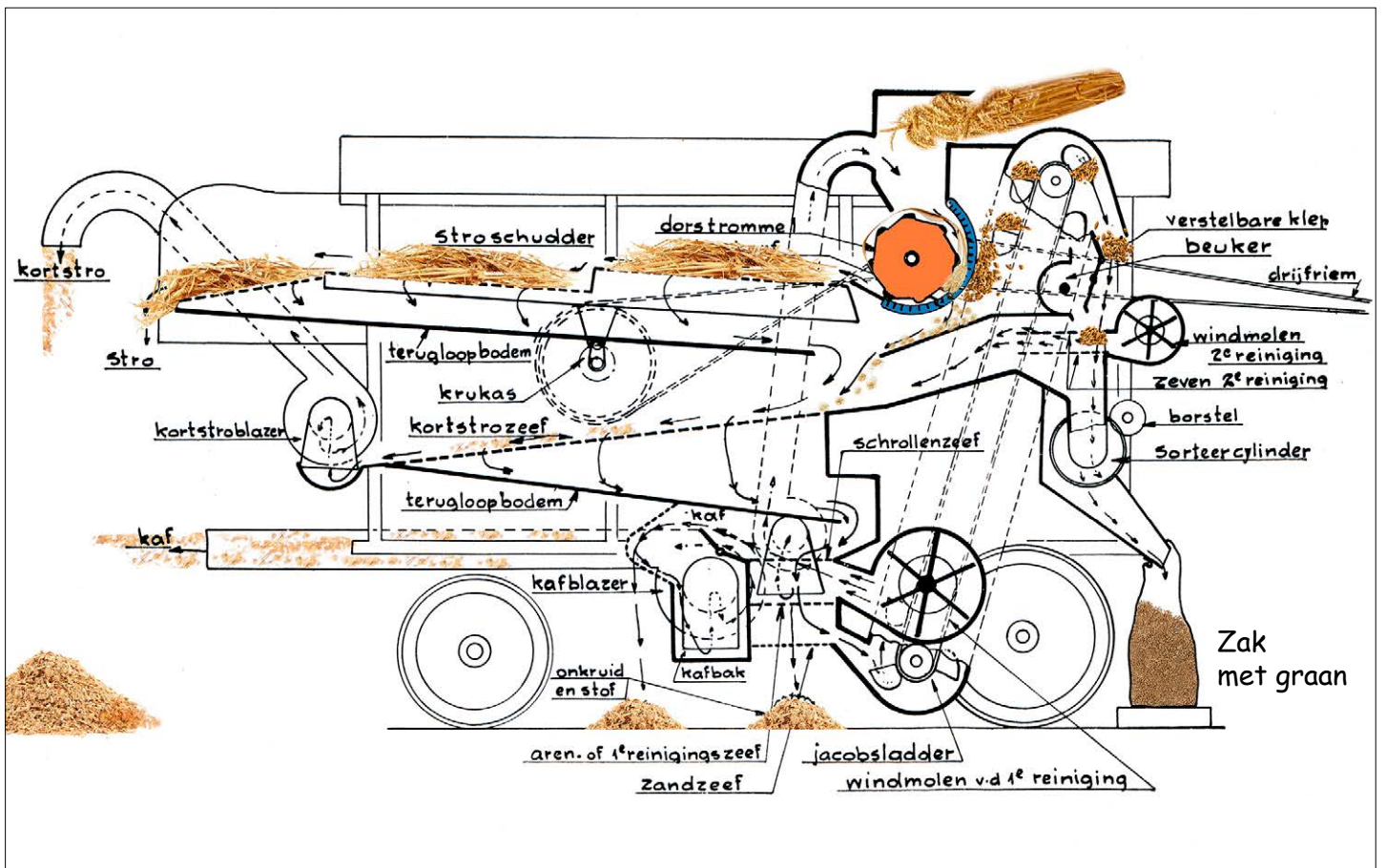
Demonstratie dorsen met de dorsmolen bij museumboerderij Wendezoele.





Mechanisatie bij het dorsen: de dorsmolen - een vergelijkbare machine wordt bij museumboerderij Wendezoele jaarlijks gebruikt bij het mechanisch dorsen. (Zie vorige pagina).

Hieronder de doorsnede van een soortgelijke dorsmolen.



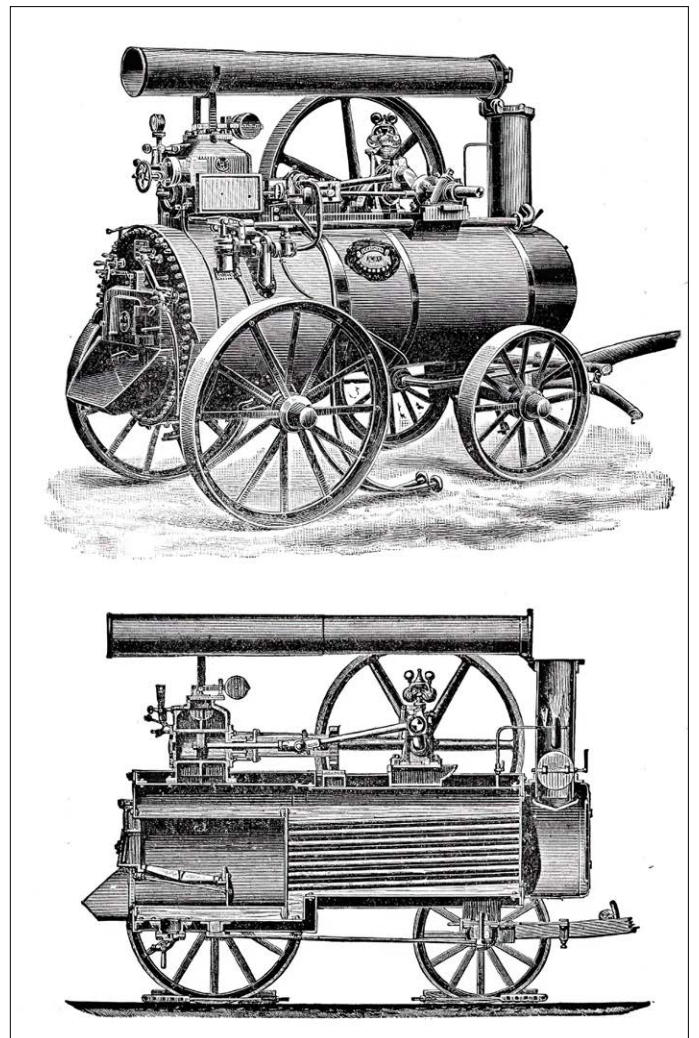
LOCOMOBIEL

De locomobiel werd daar gebruikt waar men tijdelijk of een niet al te grote krachtopwekking nodig had, zoals bij pompinstallaties voor lichtinstallaties voor dorsmachines draaimolens heimachines en nog wel meer toepassingen. Dit was een verplaatsbare installatie bestaande uit een vlampijpketel op wielen, en een daarop geplaatste stoommachine, waarbij een fundering overbodig was.



Loonwerkers die het locomobiel gebruikten voor o.a. het dorsen.

Ontwerp uit ca. 1840 >>



Een hele groep mensen - arbeiders, bewoners en nieuwsgierige kinderen - bij een locomobiel die een dorsmachine aandrijft.



DE WANNE

Na het dorsen met de koeze of dorsvlegel moest het zaad nog ontdaan worden van het kaf. Het "wannen" (reinigen van het zaad) geschiedde buitenshuis in de wind met behulp van de wanne, een schaalvormige mand van ca. 1 meter doorsnede. Door te schudden en omhoog werpen waaid het kaf weg. Dit vereiste natuurlijk handigheid want het gereinigde graan moest weer worden opgevangen.

WANMOLEN

Evenals zovele andere boerengereedschappen, moet ook de wan wijken voor een nieuwe vinding: de "kafmölle", die met de hand kon worden bediend.

Een wanmolen is in principe een houten kast met zwen-
gel (via tandwieloverbrenging) die zowel een schoepenas als schudzeven in beweging brengt. Neerdalend via de bak bovenaan wordt het graan door de luchtstroom gezuiverd van grof vuil en belandt op de schudzeven en eventueel een vaste zeef. Daar wordt het resterende, kleinere afval van de graankorrels gescheiden waarna het graan en het afval gescheiden ofwel rechtstreeks op de grond ofwel in afvoergoten terecht komen.



Op de foto's: het "wannen" met de mand en de wanmolen. Gedemonstreerd bij de Wendezoele op de "Dorsdag".

Door het gebruik van andere zeven is de kafmolen ook te gebruiken voor het reinigen van o.a. erwten en bonen e.d. Langs elke zijkant is een afvoergoot voor enerzijds het gezuiverde teeltproduct en anderzijds het afval. Het apparaat is voorzien van twee handvatten om de molen te verplaatsen.





Het snijden van stro met de "Sniezoomp".

DE SNEZOOMP

Gedorst stro werd vroeger voor verschillende doeleinden kort gesneden met de "sniezoomp", een eenvoudig toestel, bestaande uit een langwerpige houten bak die op drie poten stond en aan één korte zijde was voorzien van een stalen snijrand en een hefboom met een mes. Het fijngesneden stro leverde het zogenaamde "haksel", dat - met water en meel vermengd - aan paarden en koeien werd gevoerd. Bij voorkeur werd de bovenste helft van de schoof gebruikt omdat hierin dikwijls nog zaad zat. Grof gesneden stro, waarvoor men het achtereind van de schoof gebruikte, werd uitgestrooid in de koestal of in het varkenshok.

Ook werd de sniezoomp hier en daar gebruikt om snijbonen te snijden, steeds een handvol tegelijk; dat schiet lekker op. Voorts om groene rogge van het land fijn te hakken voor de ganzekuijken. Deze konden soms vanwege vitaminegebrek niet (goed) lopen en in de groene jonge stengels zaten de nodige vitamines.

